

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-47>

УДК 338.48(075.8)

## МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ЧИННИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

## MEDICAL TOURISM IN CRISIS CONDITIONS: FACTORS AND PROSPECTS

**Сайчук Віктор Степанович**кандидат географічних наук, доцент,  
Національний авіаційний університет  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9489-0822>**Дудник Іван Миколайович**доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри,  
Національний авіаційний університет  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6565-158X>**Фокін Сергій Павлович**кандидат педагогічних наук, доцент,  
Національний авіаційний університет  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1522-7254>**Saichuk Viktor**

Nation Aviation University

**Dudnyk Ivan**

Nation Aviation University

**Fokin Serhii**

Nation Aviation University

У статті розглянуто важливість медичного туризму в умовах глобальних криз, зокрема пандемії COVID-19 та російсько-української війни. Автори статті вказують на те, що пандемія COVID-19 та війна спонукає людей переосмислити своє ставлення до медичного обслуговування і підкреслює важливість якісної медичної допомоги, яка може бути забезпечена як на локальному, так і на глобальному рівні. Розглянуто потенціал медичного туризму як інструменту для підвищення якості та доступності медичних послуг. Окреслено основні фактори, які впливають на розвиток цієї галузі в умовах кризи, а також аналізують можливі перспективи розвитку та вдосконалення медичного туризму в надзвичайних обставинах. Визначено основні напрями розвитку медичного туризму на деокупованих територіях, а також проаналізовано можливі перспективи розвитку та вдосконалення медичного туризму в надзвичайних обставинах.

**Ключові слова:** медичний туризм, кризові умови, потенціал медичного туризму, чинники та перспективи медичного туризму, санаторно-курортні та медичні заклади, теорія туризмознавства.

The article discusses the importance of medical tourism in the context of global crises, including the COVID-19 pandemic and the Russo-Ukrainian war. The authors of the article emphasize that the COVID-19 pandemic and war have prompted people to reconsider their attitudes towards healthcare and underscore the importance of quality medical care, which can be provided both locally and globally. The potential of medical tourism as a tool to enhance the quality and accessibility of healthcare services is explored. The main factors influencing the development of this field during crises are outlined, and the potential prospects for the development and improvement of medical tourism in extraordinary circumstances are analyzed. The article highlights medical tourism as a means of accessing high-quality treatment and prevention abroad. It is crucial to examine the advantages and disadvantages of this phenomenon, especially in crisis situations. The authors point out the potential of medical tourism as a source of investment and increased revenue in the healthcare and tourism sectors, which becomes relevant when other sources of income may decline during a crisis. It is noted that patients may seek medical assistance abroad due to limitations in the quality or availability of medical services in their own countries during crises. This underscores the importance of exploring how medical tourism can meet the needs of patients and contribute to their improved health



and well-being. The impact of crisis situations on regulatory policies related to medical tourism is also discussed, and the need to study possible changes in legislation and regulation in this field is identified. Ukraine is considered a potentially attractive destination for medical tourism due to its unique medical services and opportunities. An analysis of theoretical aspects and prospects for the development of medical tourism can help the country leverage its competitive advantages in this sector. The importance of raising awareness among consumers about the possibilities of obtaining medical services abroad, as well as guarantees of high-quality treatment and patient care, is emphasized.

**Key words:** Medical tourism, crisis conditions, medical tourism potential, factors and prospects of medical tourism, sanatoriums and medical institutions, tourism theory.

**Постановка проблеми.** Медичний туризм є перспективним та прибутковим видом діяльності, який базується на останніх досягненнях науки і техніки, а також на високій кваліфікації фахівців. Багато країн по всьому світу сприяють розвитку медичного туризму через його прибутковість, позитивний вплив на платіжний баланс країни, зможу збільшити валютні надходження та доходи різних рівнів бюджету. Важливо зазначити, що подорожуючі, які приїжджають в країну з метою отримати медичні послуги, зазвичай є найбільш заможними та платоспроможними клієнтами. Однак, незважаючи на зростаючу популярність медичного туризму, цей вид туризму все ще залишається досить слабо вивченим. Є декілька ключових проблем, які потребують наукового дослідження: по-перше, економічний вплив (варто дослідити, як саме медичний туризм впливає на економіку, які сектори отримують прибуток, а також які можуть зазнати негативних наслідків); по-друге, одним із найважливіших аспектів медичного туризму є якість медичних послуг, які надаються пацієнтам (варто провести дослідження, щоб встановити стандарти якості, регулювання та сертифікації медичних установ, а також з'ясувати, як медичний туризм впливає на якість лікування і безпеку пацієнтів); по-третє, етичні аспекти медичного туризму часто виникають через різницю в доступності та вартості медичних послуг у різних країнах (наукове дослідження має допомогти з'ясувати ці етичні аспекти та визначити найкращі практики для медичного туризму); по-четверте, медичний туризм може мати як позитивний (сприяючи розвитку медичної інфраструктури та підвищенню кваліфікації медичного персоналу), так і негативний (викликаючи недостатність медичних ресурсів для місцевих жителів та виникнення нерівностей у доступі до медичних послуг) вплив на місцеву медицину (дослідження має вказати на ці аспекти та знайти рішення, щоб медичний туризм мав мінімальний негативний вплив на місцеву медицину). Окреслені проблеми визначають потребу у наукових дослідженнях медичного туризму, які допо-

можуть краще зрозуміти його вплив, ризики, переваги та етичні аспекти.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Теоретико-методологічну основу досліджень у галузі розвитку медичного туризму визначають праці як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Серед зарубіжних дослідників можна виокремити К. Каспара, Г. І. Коена, Дж. Коннелла, Д. Хенкока та М. Холла. Однак, аналіз вітчизняної наукової та публіцистичної літератури свідчить про те, що існує певна прогалина у тлумаченні та визначенні сфери медичного туризму. Велика кількість синонімічних понять та розбіжності у розумінні сутності, принципів та механізмів туризмознавства створюють передумову подальших досліджень у даній галузі. Деякі теоретичні аспекти та специфіка медичного туризму були висвітлені в працях вітчизняних авторів, таких як О. Михайлюк, Л. Сухіна, М. Поворозник, М. Мальська, О. Бордун. Однак, важливо зазначити, що національні дослідження в цій галузі ще потребують більшого розвитку та глибшого аналізу, подальші наукові дослідження в цій галузі вимагають більшої уваги для усунення цих проблем та покращення розуміння медичного туризму.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Пандемія коронавірусу внесла зміни в звичний спосіб життя людей по всьому світу, порушила їхні ритми та завдала значних збитків глобальній економіці. Міжнародні та внутрішні подорожі практично зупинилися, внаслідок чого бізнесу довелося приймати кардинальні рішення: зменшувати свою діяльність, звільняти працівників або навіть припиняти діяльність, щоб уникнути банкрутства. Медичний туризм, як одна з найбільш постраждалих галузей, зазнав серйозних обмежень через протиепідемічні заходи. Така ситуація ставить під питання здатність галузі пережити кризу та ймовірність швидкого відновлення. Російсько-українська війна також підірвала надії на відновлення світової економіки після пандемії COVID-19, особливо у короткостроковій перспективі. Війна призвела до економічних санкцій проти деяких

країн, різкого зростання цін на товари та порушень у ланцюгу поставок. Все це призвело до кризових явищ, які поширилася на різні ринки по всьому світу.

**Формулювання цілей статті.** Мета дослідження полягає у виявленні актуальних проблем, з якими стикається індустрія медичного туризму у кризових умовах, та обґрунтуванні перспективних напрямів її подальшого розвитку. У роботі висвітлені загальні принципи та передумови розвитку медичного туризму в Україні та світі, розкриті основні обмеження та виклики з якими стикнулася галузь через пандемію та війну.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Теоретичний аспект розвитку медичного туризму визначається його особливістю – поєднанням відпочинку з отриманням високоякісної медичної допомоги. Тому місцевість, призначена для медичного туризму, повинна включати в себе заклади, які спеціалізуються на наданні кваліфікованої медичної допомоги, оздоровчі та реабілітаційні центри, а також місця для проживання, розташовані в місцях відпочинку. Ця локація повинна мати всі необхідні ресурси для забезпечення повноцінного відпочинку, і її інфраструктура має відповідати усім потребам потенційних туристів, включаючи ті, що їх надихають на подорожі. Це визначає доцільність використання кластерного підходу як ефективного методу вивчення та розвитку медичного туризму [4]. Організаційно-управлінські структури відіграють важливу роль у розвитку медичного туризму. Ці структури включають як спеціалізовані туристичні компанії, так і посередників, таких як страхові компанії та міжнародні асоціації та альянси (наприклад, Асоціація медичного туризму, Європейський альянс медичного туризму, Міжнародна асоціація медичного туризму). Також важливу роль відіграють організації, які акредитуєть медичні заклади, такі як Joint Commission International, Canadian Council on Health Services Accreditation (Канада), Australian General Practice Accreditation Limited (Австралія), Council for Health Service Accreditation of Southern Africa (ПАР), Taiwan Joint Commission on Healthcare Accreditation (Тайвань), CHKS Healthcare Accreditation Quality Unit (Великобританія). Мета всіх цих структур полягає в забезпеченні міжнародного характеру бізнесу та гарантуванні якості наданих послуг [4]. Розвиток медичного туризму в умовах війни є вкрай складним і обмеженим. Конфліктні зони можуть бути небезпечними для туристів, що

призводить до зменшення кількості людей, які бажають приїхати до таких регіонів для медичного лікування. Крім того, війна призводить до зниження якості медичних послуг і доступності ліків, що також негативно впливає на рівень популярності медичного туризму в цих регіонах. Однак, якщо медичні заклади в зонах конфлікту зможуть забезпечувати високоякісні послуги і підтримувати безпеку для туристів, то слід очікувати певний рівень розвитку медичного туризму. В такому випадку, медичний туризм може стати додатковим джерелом доходів для медичних закладів і сприяти економічному зростанню в регіоні. Прикладом може слугувати розвиток медичного туризму в Ізраїлі. Загалом, розвиток медичного туризму в умовах війни залежить від безпекової ситуації в регіоні, якості медичних послуг та доступності ліків. Також важливим є роль держави у підтримці розвитку медичного туризму в цих регіонах шляхом забезпечення безпеки та інфраструктури. Розвиток медичного туризму в умовах війни обмежений, але в повоєнний період виникають сприятливі умови для його розвитку. Після закінчення військових дій, регіон може потребувати відновлення і реконструкції, включаючи відновлення медичної інфраструктури та підвищення якості медичних послуг. Це, в свою чергу, призведе до зростання популярності медичного туризму в цих регіонах. Крім того, після війни з'являються нові потреби у медичному лікуванні, зокрема у лікуванні травм та психологічних проблем, що може збільшити попит на медичні послуги. Також можуть з'явитися нові можливості для лікування за допомогою новітніх технологій та медичного обладнання, що також сприятиме поверненню туристів. Для розвитку медичного туризму в повоєнний період важливо підтримати розвиток медичної інфраструктури, забезпечити доступність ліків та високу якість медичних послуг. Також необхідно проводити маркетингову роботу та просування медичного туризму серед потенційних туристів. У цілому, розвиток медичного туризму в умовах війни та в повоєнний період залежить від безпекової ситуації в регіоні, наявності медичної інфраструктури та якості медичних послуг. Він може стати важливим джерелом доходів для медичних закладів та сприяти економічному зростанню в регіоні. Розвиток медичного туризму на деокупованих територіях має перспективи і сприятиме відновленню економіки регіону, залежно від наявності медичної інфраструктури та якості медичних послуг. Основні напрями розвитку

медичного туризму на деокупованих територіях можуть бути наступні:

1. Лікування захворювань, які виникають внаслідок війни та окупації, такі як травми, психологічні проблеми, посттравматичний синдром та інші.

2. Медичний відпочинок та відновлення після лікування.

3. Профілактичний медичний туризм, включаючи медичний огляд та консультації, що може допомогти попередити виникнення захворювань.

4. Медичний туризм для лікування хронічних захворювань, який може стати доступним завдяки новітнім методам лікування та високотехнологічному обладнанню.

5. Медичний туризм для жінок, який може включати такі послуги, як косметична та пластична хірургія, лікування невідкладних проблем, пов'язаних зі здоров'ям жінок, та інші.

Важливими чинниками розвитку медичного туризму на деокупованих територіях важливим є залучення іноземних інвестицій та партнерство з міжнародними медичними закладами. Крім того, необхідно звернути увагу на питання безпеки, оскільки конфліктні зони можуть мати певні ризики для туристів. Забезпечення безпеки і стабільності в регіоні буде важливим чинником, що приверне туристів. Нарешті, співпраця з місцевими органами влади, туристичними організаціями та медичними закладами є необхідною для створення сприятливої інфраструктури та розвитку медичного туризму на деокупованих територіях. Це може включати впровадження спеціальних програм підтримки, залучення фахівців та підвищення кваліфікації медичного персоналу. Загалом, розвиток медичного туризму на деокупованих територіях потребує комплексного підходу, включаючи якість медичних послуг, безпеку, інфраструктуру, маркетинг та співпрацю зі заінтересованими сторонами. При правильному плануванні та реалізації можливість медичного туризму може сприяти відновленню економіки та

покращенню якості життя на деокупованих територіях.

**Висновки.** Пандемія COVID-19 та інші глобальні кризи змусили людей переосмислити своє ставлення до медичного обслуговування. Забезпечення якісної медичної допомоги стає важливішим як локально, так і глобально. Медичний туризм може стати способом забезпечення високоякісного лікування або профілактики за кордоном, що вимагає дослідження та обговорення його переваг і недоліків в умовах кризових викликів. Медичний туризм може бути важливим ресурсом для залучення інвестицій та збільшення прибутків у сфері охорони здоров'я та туризму. При цьому, в умовах кризи, де зменшуються інші джерела доходу, важливо дослідити можливості розвитку медичного туризму. Пацієнти можуть шукати медичну допомогу за кордоном через обмеження в якості або доступності медичних послуг у своїй країні під час кризових ситуацій. Тому важливо розглядати, як медичний туризм може задовольняти потреби пацієнтів і сприяти їхньому поліпшеному здоров'ю та благополуччю. Регулюючі політики. Умови кризових викликів можуть впливати на регулюючі політики, які стосуються медичного туризму. Важливо вивчити, які зміни в законодавстві та регулюванні можуть виникнути в цій сфері та як вони можуть вплинути на розвиток медичного туризму. Україна може мати свої унікальні медичні послуги та можливості, які привертають іноземних пацієнтів, і це може стати економічним стимулом для країни. Розгляд теоретичних аспектів та перспектив розвитку медичного туризму може допомогти визначити, як використовувати конкурентні переваги країни в цій сфері. Підвищення обізнаності споживачів про якісні та доступніші варіанти отримання медичних послуг за кордоном, гарантії високої якості лікування та догляду за пацієнтами, у поєднанні з можливістю насолоджуватися унікальними природними ландшафтами чи відвідувати визначні пам'ятки культури залишаються найбільш дієвими чинниками розвитку медичного туризму.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дудник І. Кармазін А. Регіональний розвиток медичного туризму. *Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.). Луцьк : Вежа-Друк, 2021. С. 296–299.
2. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Медичний туризм: теорія та практика. Навчальний посібник. Львів : Центр навчальної літератури, 2019. 124 с.
3. Методологія туризмознавства: географічні аспекти : монографія / За заг. ред. д.геогр.н. Дудника І. М. Київ, 2023. 374 с.

4. Сайчук В. С., Ткачук Л. М. Інноваційно-інвестиційна політика як інструмент модернізації туристично-рекреаційного комплексу України: перспективи розвитку кластерів медичного туризму. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. Тернопіль, 2019. № 2 (47). С. 109–115.

5. Ткачук Л. М., Сайчук В. С. Медичний туризм: перспективи розвитку у постковідний період. *Modern international relations: topical problems of theory and practice: collective monograph*. Lodz-Kyiv : WSBiNoZ, 2021. С. 253–257.

#### REFERENCES:

1. Dudnyk, I., & Karmazin, A. (2021). Regionalnyi rozvytok medychnoho turyzmu [Regional Development of Medical Tourism]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn i rehionalnykh doslidzhen : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* (m. Lutsk, 6 hrudnia 2021 r.), 296–299. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].

2. Malska, M. P., & Bordun, O. Yu. (2019). Medychnyi turizm: teoriia ta praktyka [Medical Tourism: Theory and Practice] : *Navchalnyi posibnyk*. Lviv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].

3. Dudnyk, I. M. (Ed.) (2023). Metodolohiia turyzmoznavstva: heohrafichni aspekty [Methodology of Tourism Studies: Geographical Aspects]. 444 p. Kyiv [in Ukrainian].

4. Saichuk, V.S., & Tkachuk, L. M. (2019). Innovatsiino-investytsiina polityka yak instrument modernizatsii turystychno-rekreatsiinoho kompleksu Ukrainy: perspektyvy rozvytku klasteriv medychnoho turyzmu [Innovation-Investment Policy as a Tool for Modernizing the Tourist-Recreational Complex of Ukraine: Prospects for the Development of Medical Tourism Clusters]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia : Heohrafiia*, 2 (47), 109–115 [in Ukrainian].

5. Tkachuk, L. M., & Saichuk, V. S. (2021). Medychnyi turizm: perspektyvy rozvytku u postkovidnyi period [Medical Tourism: Development Prospects in the Post-COVID Period]. *In Modern international relations: topical problems of theory and practice*, 253–257. Lodz-Kyiv: WSBiNoZ [in Ukrainian].